

Geneza zimnej wojny

Materiał składa się z sekcji: „Wprowadzenie”, „Powstanie ONZ”, „Struktura organizacyjna ONZ”, „Zmiany w układzie sił po II wojnie światowej”, „Wojna słów”, „Doktryna powstrzymywania”, „Plan Marshalla”, „Wykorzystanie środków w ramach planu Marshalla”, „Problem niemiecki dalszą walką na słowa i czyny”, „Zamiast podsumowania”.

Wprowadzeniem są fragmenty rozdziału „Pokój przez strach”.

Materiał zawiera 8 ilustracji: mapę planu Marshalla; fotografię flagi ONZ; zdjęcie Sir Winstona Churchilla; zniszczonej Warszawy styczeń 1945; powojennej odbudowy zachodnich sektorów Berlina; zdjęcie sekretarza stanu USA Jamesa Byrnesa; plakat propagandowy „Niezależnie od pogody musimy pójść razem”, 22 ćwiczenia, w tym 3 interaktywne.

Film: Założenie organizacji ONZ.

Ćwiczenia znajdujące się na stronie są na zasadzie wyboru poprawnej odpowiedzi, odnoszą się do zdjęć lub fragmentów tekstów. Znajdują się również ćwiczenia podsumowujące oraz jako przypomnienie wcześniejszych wiadomości.

Bibliografia:

-
- Źródło: dostępny w internecie: <https://www.e-historia.com.pl/106-historia-w-zrodlach/xx-wiek/swiat-po-ii-wojnie-swiatowej/1423-1-2-przemowienie-winstona-churchilla-w-fulton-5-iii-1946-r>.
 - Źródło: dostępny w internecie: <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/teksty-zrodlowe/przemowienia/1127-plan-marshalla-fragment-przemowienia-george-a-marshalla-na-universytecie-harvarda-5-czerwca-1947-r>.
 - Źródło: *Pokój przez strach – fragment rozdziału, [w:] Paul Johnson, Historia świata XX wieku. Od rewolucji październikowej do „Solidarności”, Warszawa 2009, s. 118–119.*

Geneza zimnej wojny

Oś czasu – geneza zimnej wojny

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wprowadzenie

“ Pokój przez strach --- fragment rozdziału

Generał Montgomery zapisał ze smutkiem: 'Amerykanie nie mogli zrozumieć, że z wygrania wojny w sensie strategicznym nie ma korzyści, jeśli przegra się ją politycznie'. Nowy prezydent Harry Truman [czyt.: hary truman] [...] nie podzielał żadnych modnych fantazji na temat postępu, jakie żywił Roosevelt [czyt.: roswelt]. Był ignorantem, ale szybko się uczył, zachowywał się bezpośrednio i instynktownie demokratycznie. Dnia 23 kwietnia o godz. 5.30 rano wezwał Mołotowa do Blair House [czyt.: blair haus] (jeszcze nie przeprowadził się do Białego Domu) i powiedział mu, że Rosja musi wypełnić postanowienie układu jałtańskiego w sprawie Polski. 'Powiedziałem mu to wprost. Niech wie. To było jak dwa proste w szczękę'. Mołotow: 'W życiu jeszcze nikt tak do mnie nie mówił'. Truman: 'Wypełniajcie swoje zobowiązania, to nikt nie będzie tak do Was mówił'. Ale Truman nie mógł zmienić amerykańskiej polityki wojennej w ciągu ostatnich dni wojny. Generał Bradley [czyt.: bradley] obliczył, że zdobycie Berlina kosztowałoby Stany Zjednoczone 100 tys. ofiar, generał [Marshall](#) [czyt.: marszał] orzekł, że zdobycie Pragi jest niemożliwe, generał Eisenhower [czyt.: aizenhaer] był przeciwny wszystkiemu, co wymagało współdziałania z Armią Czerwoną; wszyscy chcieli zaś, by Sowieci pomogli im w wojnie z Japonią. I tak stracono Europę Wschodnią oraz większość Półwyspu Bałkańskiego na rzecz totalitaryzmu.

Źródło: *Pokój przez strach – fragment rozdziału, [w:] Paul Johnson, Historia świata XX wieku. Od rewolucji październikowej do „Solidarności”, Warszawa 2009, s. 118–119.*

Ćwiczenie 1

Kim były wymienione w tekście osoby. Dopasuj poniższe biogramy do postaci.

Bernard Law Montgomery

(1884–1972), w latach 1945–1953 prezydent USA.

Wiaczesław Mołotow

(1887–1976), generał brytyjski, dowódca sił lądowych podczas lądowania aliantów w Normandii.

George Marshall

(1880–1959), amerykański dowódca wojskowy, generał armii USA, uczestnik I i II wojny światowej.

Harry Truman

(1890–1986), polityk sowiecki, komisarz spraw zagranicznych ZSRS.

Omar Bradley

(1893–1981), generał amerykański, uczestnik walk w Afryce Północnej (podczas II wojny) i zmagani nad Renem.

Dwight Eisenhower

(1890–1969), uczestnik II wojny światowej, naczelny dowódca Alianckich Ekspedycyjnych Sił Zbrojnych (1943–1945), prezydent USA w latach 1953–1961.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wielu historyków uważa, że losy powojennego świata wyglądałyby inaczej, gdyby to nie prezydent Roosevelt [czyt.: ruzwelt], lecz Truman był obecny na konferencji jałtańskiej. Oceniają, że Roosevelt okazał się politykiem zbyt uległym wobec dyktatora sowieckiego.

Polecenie 1

Odwołując się do tekstu źródłowego oraz wiedzy na temat postanowień konferencji pokojowych (w Jałcie i Poczdamie), przedstaw własną ocenę, czy rzeczywiście istniała możliwość zmiany biegu historii i czy ostre słowa Trumana mogły przekształcić się w zdecydowane czyny wobec ZSRS. Oceń, czy opisane w tekście wydarzenie można uznać za początek kryzysu we współpracy Wielkiej Trójki.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Powstanie ONZ

Jeszcze w czerwcu 1945 roku zgodnie z ustaleniami podjętymi w Teheranie, Dumbarton Oak i Jałcie członkowie koalicji antyhitlerowskiej spotkali się **w San Francisco i powołali Organizację Narodów Zjednoczonych**. Organizacja powstała w miejsce rozwiązanej Ligi Narodów.

Polecenie 2

Przypomnij cele Ligi Narodów i odpowiedz na pytanie, czy spełniła ona pokładane przez twórców nadzieje. Uzasadnij odpowiedź.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Ustalono, że siedzibą organizacji będzie **Nowy Jork**. Podstawowy cel działania miał polegać na zapewnieniu światowego pokoju i podejmowaniu przedsięwzięć na rzecz międzynarodowego bezpieczeństwa. Deklarowano również prowadzenie polityki kulturalnej i gospodarczej służącej rozwojowi państw oraz zakładano międzynarodową współpracę, która miała sprzyjać realizacji założonych celów.

Flaga ONZ

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 3

Wyjaśnij znaczenie symboli znajdujących się na flagze ONZ.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Z Archiwum TVP

Film dostępny pod adresem </preview/resource/RwKMdxLPg9rEx>

Film prezentujący konferencję w Teheranie

Źródło: a. nn., TVP S.A., tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl.

Film prezentujący konferencję w Teheranie.

Struktura organizacyjna ONZ

Starano się stworzyć takie zasady organizacyjne i proceduralne, które pozwoliłyby na sprawne i skuteczne działanie ONZ. Między innymi jasno określono zasady dyskusji oraz procedury podejmowania decyzji.

Każdy członek organizacji kierował swojego przedstawiciela do prac w **Zgromadzeniu Ogólnym ONZ**. W tym organie waga wszystkich głosów była taka sama. Zadaniem Zgromadzenia było powoływanie innych organów organizacji lub wybieranie ich członków, uchwalanie budżetu ONZ oraz rozstrzyganie istotnych problemów międzynarodowych. Najważniejszym jednak organem powołanej organizacji była **Rada Bezpieczeństwa**. W jej skład wchodziło pięciu stałych członków oraz zmieniający się co dwa lata członkowie niestali. Członkami stałymi były: USA, Wielka Brytania, ZSRS (współcześnie Rosja), Francja i Chiny. W przypadku stałych członków do podjęcia decyzji konieczna była jednomyślność, czyli każdy kraj miał prawo weta. Było to o tyle ważne, że właśnie Rada podejmowała decyzje o nałożeniu sankcji ekonomicznych czy rozpoczęciu interwencji zbrojnej. Do interwencji można było użyć własnych sił, które stanowiły kontyngenty wojskowe państw członkowskich. Gdyby zostały użyte, miały występować pod flagą ONZ.

Kolejnym organem była **Rada Gospodarcza i Społeczna**, która miała się zająć współpracą gospodarczą, problemami społecznymi, kulturalnymi, a także prawami człowieka.

Do początków lat 90. XX wieku funkcjonowała także **Rada Powiernicza**, która kontrolowała administrowanie terenami powierniczymi (dawnymi terenami powierniczymi Ligi Narodów, terenami byłych państw Osi oraz tymi, które dobrowolnie zdecydowały się na przyjęcie systemu powierniczego ONZ).

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości pełnił funkcję organu sądowego ONZ. Zlokalizowany był w Hadze.

Kwestiami administracyjnymi zajmował się **Sekretariat** z siedzibą w Genewie. Na jego czele stał **Sekretarz Generalny** wybierany przez Zgromadzenie Ogólne na 5 lat. Przede wszystkim miał sprawdzać, czy są wykonywane uchwały Zgromadzenia.

Polecenie 4

Podaj imię, nazwisko i narodowość osoby pełniącej obecnie funkcję Sekretarza Generalnego ONZ.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 5

Porównaj znany ci schemat struktury organizacyjnej Ligi Narodów ze strukturą organów ONZ. Wskaż podobieństwa i różnice.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Jednym z celów działalności ONZ była ochrona praw człowieka. W 1948 roku Zgromadzenie Ogólne uchwaliło **Powszechną Deklarację Praw Człowieka**. Kolejnymi były Pakty Praw Człowieka ustanowione w 1966 roku. W 1959 roku uchwalono **Deklarację Praw Dziecka**, a w 1965 Deklarację w sprawie Młodzieży.

Istotną rolę odgrywały również organizacje wyspecjalizowane ONZ. Na przykład **UNESCO** – Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury miała wspierać

współpracę i rozwój państw w dziedzinie nauki i kultury, a **FAO**

– Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia przede wszystkim miała wspomagać produkcję, rozwój i dystrybucję środków żywnościowych oraz pomagać krajom biednym czy poszkodowanym w wyniku klęsk żywiołowych. Ważną rolę odgrywała **UNRRA** (Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Odbudowy). Początkowo była samodzielną organizacją, a od 1945 roku podległą ONZ. Udzielała ogromnego wsparcia krajom poszkodowanym w wyniku II wojny światowej. Polska w latach 1945–1947 również skorzystała z tej pomocy.

Zmiany w układzie sił po II wojnie światowej

Powołanie ONZ oraz [procesy norymberskie](#) miały świadczyć, że dotychczasowa współpraca koalicji antyhitlerowskiej będzie kontynuowana. Także na ostatniej konferencji pokojowej w Poczdamie, mimo że pojawiły się rozbieżności dotyczące przyszłości Niemiec, a Stalina spotkała przykra niespodzianka – otrzymał bowiem informację o udanych amerykańskich próbach atomowych – podjęto wspólną deklarację końcową i zapowiedziano jej realizację.

Ćwiczenie 2

Na konferencji w Poczdamie Harry Truman zastąpił Franklina D. Roosevelta. Wskaż, kogo zastąpił Clement Attlee.

☐

Woodrowa Wilsona

☐

Davida Lloyd George'a

☐

Winstona Churchilla

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Najbliższa przyszłość pokaże jednak, że wytworzony po II wojnie światowej [dwubiegunowy układ świata](#): z jednej strony USA i demokracje zachodnie, a z drugiej ZSRS i tzw. kraje demokracji ludowej, oraz chęć udowodnienia wyższości jednego systemu nad drugim staną się powodem rywalizacji. Dwa obozy, a w rzeczywistości przewodzące im mocarstwa: **USA i ZSRS będą walczyły o dominację na kuli ziemskiej**. W jej wyniku bardzo często świat będzie stawał na pograniczu gorącego konfliktu. To emanowanie siłą, próby zastraszania przeciwnika, zbrojenia i balansowanie między wojną a pokojem zostaną nazwane okresem **zimnej wojny**.

Szukając jej genezy, należy zwrócić uwagę na kilka elementów. Zacząć można od problemu Turcji i Iranu, które uchodzą za pierwsze miejsca konfrontacji między ZSRS a państwami

zachodnimi po II wojnie światowej. W Iranie sowieckie wojska stacjonowały od 1942 roku w celu ochrony złóż ropy naftowej. Stalin zamierzał wykorzystać sytuację i wymusić na rządzie w Teheranie dalsze kontrolowanie źródeł ropy. Sprzeciw USA i Wielkiej Brytanii pozwolił rządowi irańskiemu przyjąć zdecydowaną postawę i w efekcie w maju 1946 roku ZSRS podjął decyzję o wycofaniu swoich wojsk.

W przypadku Turcji Stalin wystąpił z żądaniem oddania części Kaukazu, który był w posiadaniu tureckim od międzywojnia. W tym wypadku Stalinowi chodziło przede wszystkim o przejęcie kontroli nad cieśniną Dardanele i tamtejszymi bazami, toteż zaproponował rządowi tureckiemu wspólne zarządzanie wspomnianym terenem. Reakcja USA, czyli wysłanie floty amerykańskiej na wschodnią część akwenu śródziemnomorskiego, spowodowała cofnięcie propozycji sowieckiej.

Wojna słów

O narastaniu kryzysu między Wschodem a Zachodem świadczyły także wypowiedzi polityków. Twórcy sloganów propagandowych już w okresie I wojny twierdzili, że 'słowo może być celniejsze od pocisku'. Konfrontacja słowna miała więc istotny wpływ na kształtowanie wzajemnych kontaktów.

Za pierwszy 'pocisk' uznaje się uwagi urzędnika pracującego w ambasadzie USA w Moskwie, George'a Kennana [czyt.: dzordża kenana]. Podkreślał on agresywną politykę ZSRS, będącą połączeniem 'carskiego ekspansjonizmu i komunistycznej ideologii'. Założeniem tej polityki było upatrywanie wroga w każdym państwie demokratycznym. Kennan uważał więc, że próba ugody z ZSRS nie wchodzi w rachubę. Raczej należy próbować powstrzymać postępy komunizmu i zaprezentować wobec niego siłę.

Z kolei Stalin w lutym 1946 roku podkreślił, że istnieje konieczność walki z imperializmem 'od wewnątrz'. Odpowiedzią na tę wypowiedź, a zarazem najdobitniej sformułowaną tezę o końcu współpracy między dotychczasowymi sojusznikami, było przemówienie Churchilla [czyt.: czerczila], byłego premiera brytyjskiego, jednego z najważniejszych twórców koalicji, wygłoszone w Fulton 5 marca 1946 roku.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/Pn0kpk5cO>

Przemówienie Winstona Churchilla wygłoszone w Fulton 5 marca 1946 roku

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o.

Przemówienie Winstona Churchilla wygłoszone w Fulton 5 marca 1946 roku

“ Przemówienie

Churchilla --- fragmenty

Od Szczecina nad Bałtykiem do Triestu nad Adriatykiem opuściła się żelazna kurtyna w poprzek kontynentu. Poza tą linią znajdują się wszystkie stolice byłych państw środkowej i wschodniej Europy: Warszawa, Praga, Wiedeń, Budapeszt, Bukareszt i Sofia – wszystkie te sławne miasta i zamieszkująca wokół nich ludność leżą, że tak się wyrażę, w sferze radzieckiej i wszystkie, w takiej czy w innej

formie, podlegają nie tylko wpływom radzieckim, ale kontroli z Moskwy w bardzo wysokim, niekiedy rosnącym stopniu. Rządy policyjne przenikają z Moskwy [...].

Partie komunistyczne, które były bardzo małe w tych wszystkich państwach Europy Wschodniej, otrzymały stanowisko nadrzędne i władzę o wiele przewyższającą ich liczebność i dążą wszędzie do zdobycia wpływów totalistycznych. Prawie wszędzie panują rządy policyjne [...], nie ma tam prawdziwej demokracji. [...] Rosjanie w Berlinie próbują stworzyć partię quasi-komunistyczną, jak też w swej strefie okupacyjnej w Niemczech przez udzielanie specjalnych korzyści grupom przywódców lewicowych.

[...] Jeżeli obecnie rząd radziecki usiłuje, na własną rękę, stworzyć na tych obszarach Niemcy prokomunistyczne, wywoła to nowe poważne trudności w strefie amerykańskiej i brytyjskiej i da możliwość pokonanym Niemcom stania się przedmiotem przelicytowywania się demokracji radzieckiej i zachodniej.

Jakiegokolwiek wnioski moglibyśmy wyciągnąć z tych faktów – a są to fakty niewątpliwe – to jedno jest pewne, że nie jest to Europa

Sir Winston Churchill

Źródło: United Nations Information Office, New York, Sir Winston Churchill, Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych, domena publiczna.

oswobodzona, o którą walczyliśmy. A nie jest to także Europa, która by posiadała zasadnicze warunki trwałego pokoju. [...] Nie sądzę, żeby Rosja radziecka pragnęła wojny. Pragnie ona tylko wyciągnąć zyski z wojny i rozszerzać bez granic swoją potęgę i swoje doktryny. Dopóki jest jeszcze czas, to powinniście obecnie zastanowić się nad stałym zapobieżeniem wojnie i stworzeniem możliwie najprędzej we wszystkich krajach warunków dla wolności i demokracji. [...] Z tego, co widział podczas wojny u naszych przyjaciół i sojuszników rosyjskich, doszedłem do przekonania, że niczego bardziej nie podziwiają oni niż siły i niczego bardziej nie lekceważą niż słabości, a zwłaszcza słabości militarnej. Z tego powodu dawna doktryna o równowadze sił jest błędną. Jeżeli będziemy tylko mogli, to nie powinniśmy pozwolić sobie na operowanie wąskimi marginesami sił, stwarzając pokusę próby sił. Jeżeli demokracje zachodnie będą się trzymały razem i twardo stały przy zasadach Karty Narodów Zjednoczonych, to wpływ ich na popieranie tych zasad będzie olbrzymi i trudno przypuścić, żeby znalazł się ktoś, kto chciałby je dręczyć. Jeżeli jednak będą one poróżnione albo zaniedbają swe obowiązki i jeżeli pozwolą na to, żeby przeminęły te ważne ponad wszystko lata, to wtedy zaiste katastrofa może nas wszystkich ogarnąć. [...] Osiągnąć to można w tym 1946 roku pod tym tylko warunkiem, że zawrze się z Rosją na wszystkich punktach dobre porozumienie pod powagą Organizacji Narodów Zjednoczonych i że to porozumienie będzie utrzymywane w ciągu wielu lat pokoju, przy czym porozumienie to powinno być zawarte w formie aktu światowego i poparte całą potęgą świata mówiącego po angielsku i krajów z nim związanych [...], bezpieczeństwo będzie wtedy zapewnione dzięki ogromnej przewadze sił.

Źródło: dostępny w internecie: <https://www.e-historia.com.pl/106-historia-w-zrodlach/xx-wiek/swiat-po-ii-wojnie-swiatowej/1423-1-2-przemowienie-winstona-churchilla-w-fulton-5-iii-1946-r>.

Polecenie 6

Wymień argumenty, których użył były premier Wielkiej Brytanii, ostrzegając przed zagrożeniem ze strony ZSRS.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 7

Wyjaśnij, jak według Churchilla Zachód mógł przeciwdziałać temu zagrożeniu.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

„Niezależnie od pogody musimy pójść razem”

Źródło: E. Spreckmeester, Economic Cooperation Administration, domena publiczna.

Polecenie 8

Wyjaśnij, w jaki sposób plakat propagujący plan Marshalla nawiązuje do przemówienia Churchilla z Fulton.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Doktryna powstrzymywania

Kolejna deklaracja słowna, która pociągnęła za sobą już konkretne działania zmierzające do wywołania zimnej wojny, padła na początku 1947 roku. 12 marca prezydent Harry Truman w przemówieniu do Kongresu USA przedstawił elementy swojej doktryny (tzw. doktryny Trumana), której rozwinięciem była **doktryna powstrzymywania** (za jej opracowaniem stał wspomniany wcześniej amerykański dyplomata Kennan). Opierała się ona na przeciwstawieniu się ekspansji sowieckiej i ideologii komunistycznej w krajach demokratycznych. Truman poprosił Kongres o przyznanie funduszy na pomoc wojskową i gospodarczą dla tych państw, które musiały walczyć z zagrożeniem 'uzbrojonych mniejszości' lub naciskami zewnętrznymi. Podstawą do takich działań prezydenta była wspomniana sytuacja, w której znalazła się Turcja, a także Grecja. Pro Zachodniemu rządowi greckiemu wsparcia w walce z partyzantką komunistyczną (wspomaganą przez ZSRS) udzielali Brytyjczycy. Niestety, powojenne problemy ekonomiczne Anglików spowodowały konieczność wycofania pomocy. W związku z tym prezydent USA zdecydował, że Amerykanie zastąpią Wielką Brytanię.

Kapsuła czasu

Efektem działań Trumana było wyeliminowanie komunistów z rywalizacji o władzę. Znaczna grupa pokonanych została zmuszona do emigracji do krajów 'bratnich ideologicznie', m.in. Polski (około 14 tys., w tym 3000 dzieci partyzantów komunistycznych). Grecy zamieszkali między innymi na terenie Dolnego Śląska.

Polecenie 9

Poszukaj w różnych źródłach nazw największych ośrodków osiedlania się Greków w Polsce.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Plan Marshalla

Uzupełnieniem gospodarczym doktryny powstrzymywania był plan Marshalla [czyt.: marszala]. Miał na celu przeciwdziałanie kryzysowi ekonomicznemu, który wystąpił w Europie po II wojnie. Uważano bowiem, że problemy gospodarcze mogą zradyzalizować nastroje społeczne i spowodować, że dla ich mieszkańców atrakcyjne staną się poglądy skrajne, a konkretnie – komunistyczne.

Polecenie 10

Przypomnij, jakie straty w ludziach i jakie straty materialne poniosła Europa i świat w czasie II wojny światowej. Potrzebne informacje znajdziesz w lekcji [Skutki II wojny światowej](#).

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Zniszczona Warszawa, styczeń 1945 rok

Źródło: M. Swierczyński, domena publiczna.

Polecenie 11

Wyjaśnij, w jaki sposób II wojna światowa wpłynęła na gospodarkę europejską? Wykorzystaj także powyższe zdjęcie.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

“ Plan Marshalla

Potrzeby Europy na następne trzy, cztery lata, gdy chodzi o żywność z zagranicy i inne towary o zasadniczym znaczeniu – głównie z Ameryki – tak dalece przekraczają jej możliwości płatnicze, że musi ona otrzymać dodatkową pomoc znacznych rozmiarów. Inaczej wkroczy na drogę spadku produkcji i pogorszenia sytuacji społeczno-politycznej. Oba te zjawiska miałyby charakter niezwykle poważny.

Lekarstwem jest wyrwanie się z błędnego koła i odbudowanie wiary Europejczyków w gospodarczą przyszłość swoich krajów i Europy jako całości. Właściciel fabryki i rolnik muszą mieć możliwość i chęć

sprzedaży swoich produktów za pieniądze, których wartości mogą być pewni.

Sytuacja ta wpływa demoralizująco na cały świat. Grozi wybuchem niepokojów będących skutkiem desperacji ludzi, których bezpośrednio dotyczy. Abstrahując od tych zagrożeń, wszyscy powinniśmy zdawać sobie sprawę z ich wpływu na gospodarkę Stanów Zjednoczonych. Logika nakazuje zatem, byśmy czynili co możliwe, by pomóc światu odzyskać zdrowie gospodarcze, bez czego nie ma mowy o stabilizacji politycznej i trwałym pokoju. Nasza polityka nie kieruje się przeciw jakimukolwiek krajowi czy doktrynie, lecz przeciw głodowi, biedzie, rozpacz i chaosowi. Jej celem winno być ożywienie gospodarki światowej po to, by stworzyć polityczny i społeczny klimat umożliwiający istnienie wolnych instytucji. Jestem przekonany, że taka pomoc nie może mieć charakteru wyrywkowego i stanowić jedynie reakcji na poszczególne sytuacje kryzysowe. Wszelka pomoc, jakiej rząd amerykański może udzielić w przyszłości, musi pełnić rolę prawdziwego lekarstwa, a nie półśrodka. Jestem pewny, że rządy innych państw, które zechcą przyłączyć się do nas, znajdą w rządzie Stanów Zjednoczonych partnera gotowego do pełnej współpracy.

Jednak rząd próbujący blokować odbudowę gospodarczą innych krajów nie może liczyć na żadną pomoc z naszej strony. Ponadto rządy, partie polityczne i grupy interesu, których działania – skierowane na osiągnięcie własnych celów politycznych lub innych korzyści – prowadzą do utrwalenia ludzkiego nieszczęścia i niedoli, spotkają się ze sprzeciwem Stanów Zjednoczonych.

Źródło: dostępny w internecie: <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/teksty-zrodlowe/przemowienia/1127-plan-marshalla-fragment-przemowienia-george-a-marshalla-na-uniwersytecie-harvarda-5-czerwca-1947-r>.

Polecenie 12

Omów główne założenia planu Marshalla. Wskaż akapit, który jednoznacznie potwierdza jego 'uzupełniający charakter' (do doktryny Trumana).

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Plan Marshalla miał być skuteczniejszym środkiem pomocy niż wsparcie doraźne w ramach UNRRA.

Ćwiczenie 3

Przypomnij sobie i wskaż, jak brzmi pełna nazwa tej organizacji (w języku polskim).

- ☐ Organizacja Wsparcia dla Poszkodowanych Konfliktami
- ☐ Międzynarodowa Organizacja Ratująca Europę
- ☐ Administracja Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Odbudowy

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Plan ogłoszono 5 czerwca 1947 roku. Skierowany był do wszystkich krajów europejskich, także do ZSRS. Pierwotnie państwo sowieckie wyraziło zgodę na przystąpienie do niego. Delegacja sowiecka brała udział w spotkaniu w Paryżu, gdzie omawiano szczegóły uczestnictwa w tej inicjatywie. Ostatecznie przywódca ZSRS zrezygnował z propozycji, zmuszając do tego również kraje, które znajdowały się pod jego kuratelą, m.in. Polskę. Stalin potraktował propozycję amerykańską jako próbę ingerencji w wewnętrzne sprawy państw. W rzeczywistości nie chciał ujawniać stanu gospodarki sowieckiej i wyrazić zgody na kontrolę wydatków funduszy pomocowych (a to były warunki przyznania wsparcia). Oficjalna propaganda stalinowska głosiła, że plan ma ratować monopole amerykańskie, które szukają nowych rynków zbytu.

Wykorzystanie środków w ramach planu Marshalla

Wykorzystanie środków w ramach planu Marshalla

Kraj	1948/49 [miliony USD]	1949/50 [miliony USD]	1950/51 [miliony USD]	Razem [miliony USD]
Austria	232	166	70	468
Belgia i Luksemburg	195	222	360	777
Dania	103	87	195	385
Francja	1085	691	520	2296
Grecja	175	156	45	376
Holandia	471	302	355	1128
Irlandia	88	45		133
Islandia	6	22	15	43
Niemcy	510	438	500	1448
Norwegia	82	90	200	372
Portugalia			70	70
Szwajcaria			250	250
Szwecja	39	48	260	347
Turcja	28	59	50	137
Wielka Brytania	1316	921	1060	3297
Włochy i Triest	594	405	205	1204
Razem	4924	3652	4155	12731

Plan Marschalla

Źródło: Krystian Chariza i zespół.

Polecenie 13

Wymień trzy kraje, które otrzymały największą pomoc w ramach planu Marshalla. Przeanalizuj powyższe źródła statystyczne. Podaj, w jakim okresie to wsparcie było największe.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 14

Jak wskazuje plakat na ścianie budynku ('Berliński program kryzysowy z pomocą planu Marshalla'), plan Marshalla objął pomocą gospodarczą tereny niemieckie, które znalazły się w zachodnich strefach okupacyjnych, w tym także zachodnie sektory Berlina. Wyjaśnij, jakie to mogło mieć znaczenie dla relacji Wschód–Zachód.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Problem niemiecki dalszą walką na słowa i czyny

Zgodnie z ustaleniami Wielkiej Trójki Niemcy zostały podzielone na cztery strefy okupacyjne, tę samą zasadę zastosowano również w stosunku do Berlina. Powołana **Sojusznicza Rada Kontroli** miała opracować wspólne rozwiązanie dotyczące przyszłości Niemiec. Istotne rozbieżności co do wizji przyszłości ziem niemieckich uniemożliwiały opracowanie kompromisowego rozwiązania (szczegółowo problem Niemiec omówiono w lekcji *Dwa państwa niemieckie*).

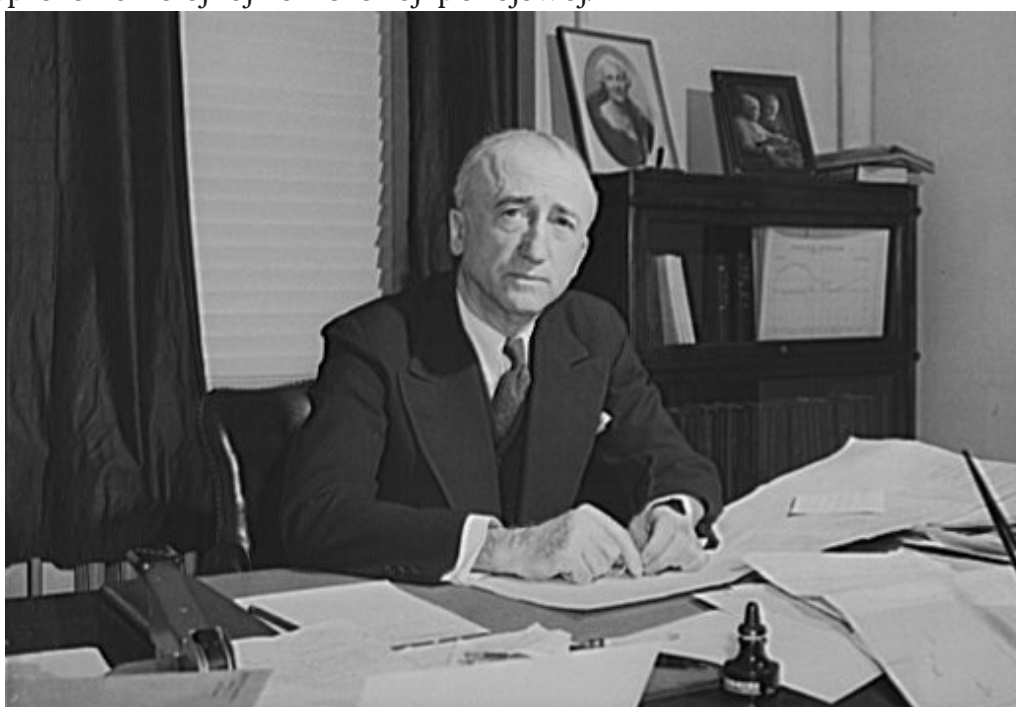
W drugiej połowie 1946 roku sekretarz stanu USA [James Byrnes](#) [czyt.: dżejms barns] wygłosił w Stuttgarcie przemówienie, które określało amerykańską politykę wobec własnej strefy okupacyjnej. Amerykański polityk zwrócił przede wszystkim uwagę, że nie może dojść do sytuacji, w której Niemcy stają się pionkiem w rozgrywce między Wschodem a Zachodem. Zapowiedział również scalenie stref anglosaskich. Zaznaczył, że wojska amerykańskie dopóty będą stacjonowały na terenie Niemiec, dopóki jakiegokolwiek inne państwo będzie miało swoje siły zbrojne na ich obszarze.

Polecenie 15

Czy deklaracja amerykańska okazała się wiarygodna? Znajdź informację w dowolnych źródłach odpowiedź na to pytanie.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Byrnes podkreślił także, że ostateczne wytyczenie granicy polsko-niemieckiej zostanie ustalone dopiero na kolejnej konferencji pokojowej.

Sekretarz stanu USA James Byrnes – sprawa granicy polsko-niemieckiej

Źródło: Farm Security Administration - Office of War Information, Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych, domena publiczna.

Polecenie 16

Wyjaśnij, co przemówienie Byrnesea oznaczało dla Polski. Napisz, jak mogło zostać odebrane zwłaszcza przez mieszkańców tzw. Ziem Odzyskanych.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Efektem przemówienia były następujące działania: w styczniu 1947 roku doszło do powstania **Bizonii**, czyli połączenia okupacyjnej strefy brytyjskiej i amerykańskiej oraz przeprowadzenia na jej terenie wyborów do parlamentów krajowych. W związku z nieuznaniem tego faktu przez ZSRS kolejne spotkania Rady Ministrów Spraw Zagranicznych i Sojuszniczej Rady Kontroli kończyły się fiaskiem, a w konsekwencji w pracach Sojuszniczej Rady Kontroli przestał uczestniczyć przedstawiciel ZSRS.

W czerwcu 1948 roku Wielka Brytania i USA wprowadziły na swoim terenie nową walutę – **markę niemiecką**. Miała ona przyspieszyć rozwój gospodarczy, zlikwidować inflację i przywrócić stabilność rynku. Nowa waluta miał również obowiązywać w zachodnich strefach Berlina. Stalin, chcąc przeszkodzić procesowi integracji gospodarczej, ogłosił 24 czerwca 1948 roku zamknięcie dróg dojazdowych (lądowych i kolejowych) do Berlina. **Oznaczało to blokadę miasta**. Dyktator sowiecki liczył na to, że państwa zachodnie w obawie o los ponad 2,5 mln mieszkańców zachodnich sektorów Berlina wycofają się z pomysłu tworzenia odrębnego państwa na terenie swoich stref i wyrażą zgodę na jego propozycję – połączenie wszystkich terenów niemieckich i stworzenie jednolitego rządu, oczywiście z dużymi wpływami komunistów.

Państwa zachodnie zorganizowały jednak **most powietrzny** i przez prawie 11 miesięcy dostarczały berlińczykom niezbędnych do życia towarów (żywności, leków, a także paliwa i węgla). Każdego dnia most obsługiwany był przez ponad 1000 samolotów. W tym czasie przewieziono około 2,3 mln ton ładunków. ZSRS nie zdecydował się na blokadę lotniczą, która najprawdopodobniej doprowadziłaby do konfrontacji zbrojnej. 12 maja 1949 roku otwarte zostały drogi dojazdowe do Berlina. Bezspornie był to sukces Zachodu w zimnej wojnie. Ostatnim akordem polityki w sprawie niemieckiej, prowadzonej przez państwa zachodnie, było dołączenie do Bizonii strefy francuskiej i utworzenie **Republiki Federalnej Niemiec (RFN)**.

Polecenie 17

Dlaczego samoloty obsługujące most powietrzny podczas blokady Berlina nazywano 'rodzykowymi bombowcami'? Poszukaj odpowiedzi na to pytanie w dowolnych źródłach.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Część historyków uważa, że ostatnim powodem, który doprowadził do rozpoczęcia 'zimnego konfliktu', była integracja militarna państw zachodnich. ZSRS uznał podejmowane działania za demonstrację siły i przejaw agresji. Na początku marca 1947 roku sojusz wojskowy zawarły Francja i Wielka Brytania. W 1948 roku przystąpiły do niego kraje

Beneluksu. Natomiast na początku kwietnia 1949 roku powołano **Organizację Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO)**. Do krajów, które związały się sojuszem, dołączyły Stany Zjednoczone, Kanada, Dania, Norwegia, Portugalia i Islandia. Podkreślano, że pakt ma charakter obronny, a jego 'militarna aktywność' nastąpi wtedy, gdy na teren jednego z sygnatariuszy dojdzie do agresji. Funkcjonował jednoznaczny zapis, że taki krok będzie uznany za atak na wszystkich członków.

W następnych latach kilkakrotnie będzie dochodziło do rywalizacji, która postawi świat na granicy kolejnego konfliktu.

Zamiast podsumowania

Polecenie 18

Wyjaśnij znaczenie terminu 'żelazna kurtyna'.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 19

Ułóż w co najmniej pięciu punktach kalendarium pt. *Droga do zimnej wojny*. Opatrz każdy punkt jednozdaniowym komentarzem.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Co potrafię?

Potrafię wyjaśnić genezę zimnej wojny.

Co wiem?

Wiem, co oznacza określenie 'żelazna kurtyna'

Co rozumiem?

Rozumiem, jakie jest znaczenie słów w walce propagandowej.

